

TRI PISMA CRNOGORSKIH POLITIČKIH EMIGRANATA (1923-1925)

Researching the Montenegrin political emigration, Novak Adžić chose three letters published in the Montenegrin Herald from Detroit which Montenegrin political exiles had sent to the leaders of the Montenegrin Liberal Party in the USA headed by Milo M. Vujović.

I Pismo poručnika Ilije R. Kontića iz Buenos Airesa 10. XII 1923. Miru Mitroviću, uredniku „Crnogorskog glasnika“ iz Detroita

„GLAS IZ JUŽNE AMERIKE

Buenos Ajres, 10.-12. 1923.

Gosp. MIRU B. MITROVIĆU

*UREDNIKU „Crnogorskog glasnika,
Detroit, Mič.*

Dragi brate Mitroviću,

*Ovime vas molim, da izvolite ovo mojih nekoliko redaka
uvrstiti u naš dični organ, „Crnogorski Glasnik“.*

Braćo članovi bivšeg „Saveza nezavisnih Crnogoraca“, a sada „Crnogorskog potpornog saveza“, kao i „Crnogorske narodne stranke seljaka i radnika“:

Kao što vi je poznato, da je jedan viši dio crnogorskih boraca prešao u ovu plemenitu zemlju, to jest Republiku Argentinu, u kojoj nađosmo veliko gostoprimstvo i zaštitu, u kojoj nam se ukaza zgodna prilika da produžimo započetu borbu za čast, pravo i slobodu naše viteške domovine; gdje nađosmo veliki broj naše braće Crnogoraca, koji ne svi rado raširenih ruku dočekaše u svoj bratski zagrljaj, koji svi skupa u zajednici sa nama produžuju svetu borbu za čast i pravo mile ni domovine, koji su se riješili, da se do potonje kapi krvi bore protivu krvavog biogradskog režima i njegovih dahija, koji naše golo i nezaštićeno roblje na svake muke udaraju.-

Braćo! Kao što vi je poznato, bez slobode, ljubavi, pregnuća, bez požrtvovanja-ne dobiva se pobjeda, a po naseb-bez zajedničke naše grupisane borbe. Zato smo i mi osnovali naš ustaški odio i stupili u bratsko kolo naše braće u Sjevernoj Americi u Crnogorsku Narodnu Stranku Seljaka i Radnika, odakle ćemo svi složno moći povesti svetu borbu.

Naši opšti neprijatelji to su uviđeli, zato su još 1922. godine preko nekih naših odroda, pokušali da pošto poto unište našu borbu i našu organizaciju, ali blagodareći čistom razumu i iskrenosti naše braće, nijesu uspjeli-no su tamošnja braća znali i umjeli očistiti gubu iz torine, to jest očistiti naš Savez od izroda i trgovaca.

Mi smo se tome radovali, i u jednom od ranijih brojeva našeg dičnog „Crnogorskog Glasnika“ mi smo svima vama odali našu zahvalnost.

No na veliku zalost, ti se odrodi i biogradski plaćenici ponovo javiše.

Brat Vaso Đ. Kovačević piše ni jedno veliko pismo, i u njemu još više čudesu; pri zaključku veli: Mi smo iz Saveza brisali Mira B. Mitrovića, a „Crnogorski Glasnik“ nije više organ Saveza ni tumač crnogorskih patriota.

Nas ovo pismo brata Kovačevića ni malo nije zbunilo niti za minut od borbe udaljilo; mi smo znali po čijem se nalogu piše, znali smo, ko to diktira!¹ Mi se u tome nijesmo prevarili, jer dođe krilati orao raširenih krila-naš mili „Crnogorski Glasnik“, u kom sve u potankosti viđesmo, što izrodi i plaćeni misle.

Mi našoj braći u Sjevernoj Americi čestitamo na uspjehu, koji znadoše i umješe odrode i biogradske plaćenike počerati iz njihove sredine. To ćemo i mi ovamo učinjati, ako se koji pojavi, no ih među nama nema.

Članovi ustaškog odjela u Buenos Ajresu podižu svoj glas i šilju svoj apel na braću članove Crnogorskog Potpornog saveza, a tako i na članove Crnogorske Narodne Stranke Seljaka i Radnika, čiji smo i mi članovi, da svi složno produže započetu svetu borbu za čast, pravo i slobodu Crne Gore.

¹ Raskol crnogorske indipendističke političke emigracije započeo je još u Italiji i prenešen je i intenziviran na tlu Južne i Sjeverne Amerike, u koje je prešao značajan dio političkih emigranata iz Italije poslije 1921. godine. U Južnoj i Sjevernoj Americi postojale su i djelovale dvije struje u crnogorskoj političkoj emigraciji: jednu je predvodio bivši ministar Milo Mitrov Vujović, a drugu ministar predsjednik crnogorske vlade u egzilu Jovan Simonov Plamenac. Preko „Amerikanskog Glasa Crnogorca“, koji je izlazio u Čikagu i „Crnogorskog Glasnika“ iz Detrioita te dvije struje vodile su bespoštednu propagandu, preko koje se očitavala sadržina međusobnog političkog razlaza i konflikta, koji je u konačnom samo donio štetu proklamovanoj borbi za pravo, čast i slobodu Crne Gore. Ilija R. Kantić je podržavao Vujovićevu struju u konfliktu sa Plamencem.

Kumimo ve, braćo, nemojte se dati zavesti i pasti u šake našim protivnicima, našim odrodima, koje ni naš mili i jedini list „Crnogorski Glasnik“ na javnost iznosi.

Crna je Gora Crnogoraca. To je bilo i to mora biti! Nestaće palikuća, nestaće izroda i prodanih duša. Njihova će se imena samo po zlu i izdajstvu spominjati. Pravda i istina nepravdu i laž će pobijediti. Zato mi smo više no uvjereni, da se blizu primakao dan naše pobjede-da slave i uskrnuća Crne Gore i Crnogoraca.

Crnogorac treba da dade sve za čast i domovinu. Zato slogom u borbu za čast, pravo i slobodu domovine!

U ime članova ustaškog odjela br. 14 Crnogorskog potpornog Saveza, šilju svojoj braći članovi C. P. S. i Crnogorske Narodne Stranke Seljaka i Radnika svoj bratski pozdrav s usklikima:

Živjela naša mučenička domovina Crna Gora!

Živio Crnogorski Potporni Savez!

Živjela Crnogorska Narodna Stranka Seljaka i Radnika!

Za ustaški odio u Buenos Ajresu, Južna Amerika,

S bratskim pozdravom

Predsjednik, Ilija R. Kontić².

² *Crnogorski glasnik*, oficijelni organ Crnogorskog potpornog saveza i Crnogorske narodne stranke seljaka i radnika, Detroit, Mičigen, godina IX, broj 49, utorak 15. januara 1924, str. 4.

II Pismo poručnika Milana M. Kosorića iz Bergama 7. februara 1925. godine ministru Milu. M. Vujoviću u Sjedinjenim Američkim Državama

Crnogorski glasnik je objavio članak „Iz Crnogorske Slobodne Stranke dva pisma upućena Predsjedniku Vujoviću“. Objavljuje i ovo: *Drugo je pismo od g. Milana Kosorića³, predsjednika Mjesnog Odbora Stranke u Sjevernoj Italiji (u*

³ Milan M. Kosorić, oficir, poručnik crnogorske vojske, crnogorski patriota, zelenaš, pristalica kralja Nikole i nezavisne Crne Gore. Nosilac je najviših crnogorskih službenih odlikovanja. U rangu poručnika crnogorske vojske, Milan M. Kosorić je iz italijanskog grada Barija 10. februara 1921. godine podnio opširan izvještaj kojeg je naslovio *Nekoliko primjera o postupanju Srbijanskih vlasti, spram svakog, koji samo spomene ime Crnogorskog Kralja, a još gore, koji se osjeća neodrođenim Crnogorcem*. Taj izvještaj uputio je tadašnjem predsjedniku crnogorske Vlade u Rimu Jovanu S. Plamencu. Dugo je ostao kao aktivni borac za slobodu i nezavisnost Crne Gore u Italiji. Bio je izvršni predsjednik Udruženja za Odbranu slobode Crne Gore, koje je 1924. godine, formirano u Bergamu (Italija), a koje je ukupno brojalo 191 uglednu ličnost, sastavljeno od stranaca i crnogorskih oficira i političara, iz raznih zemalja globusa, koji su preferirali nastavak borbe za nezavisnost Crne Gore. Milan M. Kosorić je u godišnjaku tog Udruženja Natale, Bergamo, 1925. godine, pisao i ovo: *Crna Gora nije mrtva dok živi njen narod*. Od Crnogoraca, članovi Udruženja za Odbranu slobode Crne Gore, koje je 1924. godine, formirano u Bergamu (Italija), bili su: general dr Anto Gvozdenović (Rim), Milo Vujović (Njujork), dr Pero Šoć (Rim), Anto Jakšić (San Remo), Krsto Popović (Buenos Aires), Živko Nikčević (Buenos Aires). Oficir Milan M. Kosorić bio je od 1924. godine predsjednik Mjesnog odbora Crnogorske Slobodne Stranke Seljaka i Radnika, (ogranka za sjevernu Italiju, sa sjedištem u Bergamu). Predsjednik Crnogorske Slobodne Stranke Seljaka i Radnika sa sjedištem u Njujorku bio je ministar Milo Mitrov Vujović.

Bergamo), koji u ovim krajevima radi kod jedne velike Kompanije za Električna Poduzeća, a će je oko sebe okupio prilično veliku grupu naših izbjeglica, te ih namjestio da teški egzil provedu u radu za nasušni hljeb-ali istovremeno se trude sa svojim uglednim Predsjednikom, da aktivno rade za dobro naše napaćene Domovine ali i o njihovom patriotskom radu će biti riječi i kasnije.

PLEMENITI NAŠ PREDSJEDNIČE,

U ranijem našem pismu, uputili smo Vam izvještaj o radu odbora naše Stranke tečajem godine. Vaše drago pismo od 21. prošlog decembra smo primili. Ono nam daje utjehe, ojačava našu nadu i tvrdi pouzdanje, da naša junačka Domovina neće propasti niti promašiti uzvišeni cilj svoje istorijske uloge. Pismo sam pročitao i ostalim drugovima, vjerujte, Gospodine Predsjedniče, da smo u oduševljenju plakali čitajući Vaše velike riječi: „Da nećete napustiti svetu borbu, dok ne vidimo Domovinu slobodnu i onakvu, kakvu su zamišljali naši stari pretci, i kakva treba da bude!“ Neka Vas Bog i Pravda pomogne za sve i u svemu, mi ćemo sljedovati Vas u Vašem teškom radu; vjerno ćemo se držati pravca i rada, koji tako dostojno ide stopama crnogorske istorije-vjerno i pouzdano, do izdisaja i smrti, tako nam pomogao Bog. Vaše riječi će se pisati zlatnim slovima; one će biti istorijska pouka za naše buduće naraštaje-a nama podstrek i snaga da izdržimo do kraja.

Mi svi vidimo i osjećamo da naš vođa ne grabi titule i zvanja da se snjima razmeće i glavari-ali grabi rad, muku i trud, grabi poštene i svjesne drugove, i zove ih braćom i drugovima; mi svi dobro vidimo da naš vođa ne radi za egoističke i lične interese-već za sve nas, t.j. za opšte dobro naše nemučene Domovine, što znači za naše opšte dobro. Takav vođa i starješina nam je

odavno trebao-odnosno takvoga smo se trebali odavno držati; onaj ko se ne kiti aristokratskim titulama i krupnim nazivima, već koji dolazi među nama siromasima, pa hoće da bude drug i brat.

Budite uvjereni, Gospodine Predsjedniče da ovo nijesu riječi za ljeporečiti, već čisti i patriotski osjećaj iz čistog i iskrenog oduševljenja-osjećaj crnogorski osjećaj ljubavi spram mile nam Crne Gore, i osjećaj spram Tebe kao spram druga, brata i junačkog i opasnog Vođe što će, ako Bog da ubrzo znati i naši neprijatelji.

Prilažem Vam ovđe dvije kopije pisama, o kojima već znate, kao i memorandum, kojeg smo prema Vašem odobrenju uputili... a istodobno Vas molim, da od strane mojih drugova i mene, izvolite primiti uvjerenje našeg poštovanja i naše odanosti, gotovi vazda i u vatru i u vodu, gotovi u smrt kad to zatraže interesi Otadžbine i kad nas pozovete. Ne zaboravite, mi smo na straži, mi smo tu!

Istovremeno Vas molimo da biste objavili naš bratski i drugarski pozdrav našoj braći u obije Amerike, i dozvolite, da završimo onim Vašim riječima: „Ako nas razdvajaju prostori i daljina, ali nas veže gvozdena veza ideje za čast i slobodu Domovine!“

Za Mjesni Odbor Crnogorske Slobodne Stranke Seljaka i Radnika.

Bergamo (Italija),

15. januara 1925.

Predsjednik

Poručnik Milan M. Kosorić“⁴

⁴ *Crnogorski glasnik* (oficijelni organ Crnogorskog potpornog saveza i Crnogorske Slobodne Stranke Seljaka i Radnika), od subote, 7. februara 1925. godine, broj 70, godina X, Detroit, Mičigen, USA, strana 4.

III Pismo crnogorskih političkih emigranata iz Argentine
24. avgusta 1925. godine Upravi crnogorske slobodne
stranke u Detroitu (SAD)

„Glas iz Južne Amerike«

Zarata (Argentina), 24. avgusta 1925. godine.

Upravi CRNOGORSKE SLOBODNE STRANKE SELJAKA,
Detroit, Mičigen.⁵

Ovamošnji Crnogorci su sa najvećim oduševljenjem pratili od samoga početka osnivanje naše Stranke. U njenom stvaranju i njenom programu su pozdravili rad poštenog i viteškog pregnuća, patriotske borbe – onakve kakva dolikuje Crnogorcima – za čast, pravo i slobodu Crne Gore. Još sa višim oduševljenjem mi pratimo rad Uprave, koji ide časnim stopama želja i nade našeg naroda i po tuđini i u domovini.

Mi priznajemo i vidimo, a smatramo za dužnost to javno reći, da najviša zasluga za to pripada Predsjedniku Stranke, gospodinu Milu Vujoviću, osvjedočenome patrioti i borcu, koji stoji i ostaje čvrst i nepomičan kao stijena, koji nam je uzdana garancija poštene borbe i pobjede, on je prvi, uz saradnju kolega i pripomoć crnogorskih kolega, stavio čvrsti temelj Stranci.

Kad smo ovamo otpočeli upisivanje koje je zbog udaljenosti i rasutosti po malim i zabačenim selima i krajevima išlo sporo,

⁵ Istražujući crnogorsku političku emigraciju, došao sam do pisma veće grupe crnogorskih političkih izgnanika u Argentini, koji su svoje ideološko-političke stavove i promišljanje crnogorskog državnog i nacionalnog pitanja prezentirali rukovodstvu Crnogorske slobodne stranke u SAD na čijem se čelu nalazio Milo Mitrov Vujović, koji je kao emigrant umro u Parizu 1935. godine.

crnogorski patrioti i Crnogorci su se naticali, ko će prvi biti upisan. Imamo primjera, đe se nijesu povjeravali, da nam upute pismenu izjavu već su po tri dana pješice i s konjem dolazili, jer hoće da očima vidi, da je njegovo ime zabilježeno. Ovo je dokaz poimanja da su Crnogorci svjesni da nam je sada kao ikada potrebna čvrsta, bratska i jaka organizacija, kao jedini način da mogućnost borbe i za pobjedu.

Uz ranije vam poslate spiskove, i danas vam šaljem nekoliko novoupisanih imena, sa kojim u ovom mjestu dostižemo broj 351 člana, te prema želji sviju mi vas molimo da publikujete naš spisak. Kao što napomenuh množina su po dalekim i usamljenim mjestima prostrane Argentine, ali vas uvjeravamo da neće izostati ni jedan koji se neće upisati čim doznade za upisivanje, i dosadašnji spisak možete smatrati samo kao početak. Ni jedan neće izostati iz bratskog jata organizovanih boraca, kao što ni jedan Crnogorac nije nikad izostavao iz junačke borbe bojnih poljana, na kojima ga je pozivala odbrana domovine. Tako isto, mi smo svi čvrsto uvjereni da se neće naći nijednog Crnogorca, pa ma đe se on nalazio i ma kojemu društvu pripadao što neće pristupiti ovoj crnogorskoj – pravoj crnogorskoj organizaciji. Bar onaj, koji se još ponosi sa imenom Crnogorca, neće zaboraviti na svoju prošlost i na svoju dužnost : na naše tradicije i najslavniju istoriju. Svaki onaj, koji izbjegava ovu našu organizaciju – ako takvih ima – on nije više dostojni sin naše viteške domovine; on ne želi slobodu, pravdu i sreću naše zemlje, naše otadžbine; znači da želi biti rob i tuđi izmećar, a to ne može i ne smije biti Crnogorac - jer Crnogorac ne ljubi okove.

Žalosno bi i prežalosno bilo, a pri tome kukavički i ništavo za veliko ime Crnogorsko, kad bismo dozvolili, da se naša vjekovna sloboda stečena samo krvlju i mukama udavi u glibu ličnih interesa nekoliko beogradskih Cincara i srpskih izroda koji ne

znadu što je čast, ponos i sloboda naše slavne domovine. Crnogorci su naučili moćnu Tursku Carevinu, lukavu Veneciju i opijenu Napoleonovu Francusku da poštuju naša prava i našu slobodu. To su radili naši đedovi i naši očevi, a zar ćemo mi biti toliki izrodi i kukavice, da ne naučimo onu gomilicu dojučerašnje turske raje, ciganske i cincarske krvi, da poštuju naša prava i našu domovinu, već da nas brišu sa geografske karte? To nije moguće, jer na nas bi palo prokletstvo i mi bi ostali prezreni od naše rođene dece!

Za ovo nam je potrebna jaka i čvrsta organizacija.

Gospodine Predsjedniče!

Uvjereni u vaš iskreni i patriotski rad, uvjereni u oduševljenje i stalnost, kojom vodite borbu, uvjereni u vaše nepokolebljivo rodoljublje, i sigurni u put časti i pobjede, kojim vodite našu Stranku, ovamošnji Crnogorci daju vam puno i neograničeno povjerenje. Uz ovu najsvečaniju izjavu šalju Vam i svim tamošnjim Crnogorcima, svojoj braći i drugovima, iskreno bratsko pozdravlje sa srdačnim uzvikom :

Živjela sloboda Crne Gore !

Živio slobodni crnogorski narod !

Živjela Crnogorska slobodna Stranka, kao garancija slobode, bratske sloge i ljubavi Crnogoraca!

Član uprave, Živko M. Nikčević, upisani članovi: Krsto Zrnov Popović, Živko M. Nikčević, Vasko G. Marojević, Marko A. Matanović, Niko Vujanović, Stevo R. Nikčević, Grujica Gr. Nikčević, Andrija M. Nikčević, Đorđije Đ. Nikčević, Novica Gor. Nikčević, Veljko R. Nikčević, Drago M. Nikčević, Lazo R. Nikčević, Nikola I. Krivokapić, Milan Đ. Mijanović, Jovan Š. Mirković, Petar Š. Mirković, Blažo S. Mirković, Petar S. Mirković, Petar I. Gardašević, Savo J. Gardašević, Lazar Mijanović, Vidak Stevović, Mihailo Vujinović, Milinko

Marojević, Savo Spasojević, Blagota Pejović, Milivoje Lalatović, Jovan Đonković, Špiro Vučeraković, Dušan S. Plamenac, Ilija Plamenac, Petar Marković, Marko Abramović, Božo Marđokić, Živko P. Lalić, Savo M. Roganović, Četko N. Krivokapić, Todor B. Marković, Pero V. Popović, Pavle P. Popović, Ilija S. Popović, Dušan I. Popović, Peko I. Marković, Savo N. Marković, Pero J. Popović, Mitar R. Perišić, Lazar S. Kosanović, Lazar Đ. Perović, Jakov S. Perović, Petar S. Perović, Jagoš Perović, Nikola Perović, Rade Perović, Andrija J. Perović, Petar A. Popović, Pero P. Popović, Rade L. Savićević, Božo L. Savićević, Rade V. Vučinić, Savo N. Kontić, Vojin N. Krivokapić, Nikola Đ. Pejović, Krsto B. Vušurović, Janko Leković, Jovan S. Vujović, Ivan Rakočević, Novak Rakočević, Jovan Kosanović, Pavle R. Vujović, Đuro S. Vujović, Pero S. Roganović, Krcun Kusovac, Rade S. Miljanić, Radovan Roganović, Đuro Marković, Mato D. Popović, Đuro D. Popović, Jovan T. Popović, Mato N. Perunović, Radomir K. Perunović, Đorđije Perunović, Živko P. Vuković, Jovan M. Miljenović, Krsto M. Kaluđerović, Milutin K. Perović, Savo Z. Kaluđerović, Vuko F. Kaluđerović, Jovan M. Samardžić, Nikola Lalević, Božo Magovčević, Pavle V. Popović, Mitro Jokmanović, Neško M. Jokmanović, Filip M. Jokmanović, Milo Madžarović, Ivo M. Vuleković, Vuko Perović, Milan Marković, Milutin Četković, Milo Maraš, Petar Miljanić, Petar Perazić, Aleksa Kostić, Janko Jovanović, Nikola Vukčević, Simon Globarević, Drago Drašković, Marko Marković, Mitar Marković, Petar Otašević, Blagota Jovanović, Jakov Koprivica, Filip M. Krivokapić, Jovan Krivokapić, Mitar Krivokapić, Đuro Pešikan, Krsto Roganović, Vaso Roganović, Ilija Roganović, Četko Jovanović, Savo Dragutinović, Spasoje Marković, Krcun Džaković, Veliša Pavićević, Božo Martinović, Milo S. Martinović, Božo Lompar,

*Nikola M. Popović, Šćepo Martinović, Milovan Kalezić, Peko V. Popović, Aleksa Roganović, Blagota Roganović, Andrija Mirković, Ivan Mijović, Nikola Pejović, Jovo Pejović, Radule Abramović, Đorđije Adžić, Joko Lubarda, Milo Petričević, Petar I. Todorović, Marko Jovanović, Niko Jabučanin, Lazo Đuranović, Ivo Đuranović, Mihailo – Mičko Rajković, Zarija Rajković, Temo Baranin, Marko Radulović.*⁶

pripremio **Novak Adžić**

⁶ „Montenegrin Herald“, *Crnogorski glasnik*, Detroit, Mičigen, broj 78, godina X, 2. novembar 1925. godine, str. 3.